

Проект "Класна школа" реалізується польською неурядовою організацією "Центр Громадянської Освіти" у партнерстві із Всеукраїнською Асоціацією Викладачів Історії та Суспільних Дисциплін «Нова Доба» та співфінансується Фондом «Освіта для Демократії» в рамках програми РІТА – Зміни в регіоні Польсько-Американського Фонду Свободи.

Про формуюче оцінювання

Формуюче оцінювання полягає в пошуку вчителем та учнем в процесі навчання інформації, яка дозволить зрозуміти, як проходить процес навчання, для того, щоб:

- Вчитель модифікував подальше навчання,
- Учень отримав зворотний зв'язок, який допоможе йому вчитися.

Численні дослідження та звіти доводять, що формуюче оцінювання (ФО) є надзвичайно ефективним способом підвищення досягнень учнів. Джон Хатті у своїх мета-дослідженнях (*Visible Learning*) ставить формуюче оцінювання на перше місце серед найбільш корисних інтервенцій в навчанні.

Формуюче оцінювання, яке називають також «оцінювання, що допомагає вчитися», в багатьох країнах вважається одним з найбільш перспективних напрямків реформування освіти. Звіт Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) від 2005 року доводить успішність цього способу оцінювання в частині покращення результатів навчання, підготовки учня до навчання протягом життя і вирівнювання освітніх шансів.

Представляємо два підходи до формуючого оцінювання. Перший – з точки зору прийомів та методів використання ФО – **Елементи формуючого оцінювання**, і другий з точки зору ідеї – для чого використовуємо формуюче оцінювання – **Стратегії формуючого оцінювання**.

Елементи формуючого оцінювання

Вчитель, який використовує формуюче оцінювання:

Визначає цілі уроку та формулює їх зрозумілою для учня мовою

Вчитель перед тим, як приступити до планування уроку, аналізує, які цілі він хоче реалізувати з учнями під час уроку. Визначає також, які досягнення учнів він хоче бачити. Часто ціль, яку ставить перед собою вчитель, може бути незрозумілою для учня. Тому вчитель повинен сформулювати її так, щоб вона стала зрозумілою для кожного учня. Наприкінці уроку разом з учнями вчитель перевіряє, чи ціль було досягнуто.

Встановлює разом з учнями критерії оцінювання, тобто те, що буде братися до уваги під час оцінки роботи учня

Учень повинен знати, що саме буде підлягати оцінці. Вчитель сам, або разом з учнями, встановлює критерії оцінювання – що буде братися до уваги при оцінюванні (НаЦоБуЗу).

Тобто, що буде доказом того, що цілі було досягнуті.

Критерії допомагають учням підготуватися до перевірки та виконати роботу так, щоб поставлена вчителем ціль була реалізована. Вчитель, відповідно, оцінює лише те, що визначив раніше.

Використовує ефективний зворотний зв'язок

Замість того, щоб виставляти підсумкову оцінку, вчитель дає учневі коментар до його роботи. Добрий зворотний зв'язок є мистецтвом, але він завжди повинен містити чотири елементи:

- виокремлення та відзначення добрих елементів роботи учня
- зазначення того, що вимагає покращення або додаткової роботи з боку учня,
- вказівки, яким чином учень повинен поправити цю конкретну роботу,
- рекомендації, в якому напрямку учень повинен працювати далі.

Зворотний зв'язок повинен бути тісно пов'язаний з критеріями оцінювання, визначеними перед виконанням завдання (тобто з НаЦоБуЗу).

Проект "Класна школа" реалізується польською неурядовою організацією "Центр Громадянської Освіти" у партнерстві із Всеукраїнською Асоціацією Викладачів Історії та Суспільних Дисциплін «Нова Доба» та співфінансується Фондом «Освіта для Демократії» в рамках програми РІТА – Зміни в регіоні Польсько-Американського Фонду Свободи.

Розрізняє функції підсумкової та формуючої оцінки

Підсумкова оцінка має значення при підсумуванні набутих учнем знань і переважно зводиться до балу. Формуюча оцінка служить учневі для того, щоб він усвідомив, що зробив добре, що погано, і як може покращити свою роботу. Вона підтримує та допомагає учневі в процесі навчання. У формуючому оцінюванні підсумкову оцінку ми відділяємо від формуючої, учень отримує менше оцінок (балів), а частіше – зворотний зв'язок від вчителя чи товариша.

Створює навчальну атмосферу, працюючи з учнями та батьками

Варто присвятити час дискусії про те, як учні вчать і що допомагає їм вчитися. Атмосфера, що сприяє навчанню, проявляється у сильнішому почутті власної цінності учнів, включенні у процес навчання, самостійності, вмінні співпрацювати та свідомому і відповідальному навчанні. Батьки є партнерами і помічниками вчителя в навчанні своїх дітей.

Може формулювати ключові запитання

Ключові запитання – це питання, які схиляють учнів до мислення. Такі питання показують учням ширший контекст питання, що розглядається, заохочують до пошуку відповіді і сильніше залучають до навчання.

Може ставити питання, які залучають учня до уроку

Постановка питань у формуючому навчанні полягає на включенні усіх учнів в процес обдумування шляхів вирішення проблеми, поставленої вчителем. Зокрема, цьому має служити:

- збільшення часу очікування на відповідь учня,
- скеровування вчителем питання до усіх учнів, а не лише до бажаних,
- пошук в парах відповіді на питання вчителя,
- відсутність покарання за помилкові відповіді,
- постановка учням «відкритих» питань.

Впроваджує самооцінку та дружню оцінку

Учні – на основі поданих критеріїв оцінювання – взаємно рецензують свої роботи, дають собі взаємні рекомендації, як їх покращити. Це має подвійне значення: з одного боку, добре розуміють товариша, чия робота перевіряється, оскільки за хвилину до того виконували те саме завдання, а з другого – вчать від свого товариша: встановлення критеріїв оцінювання (що оцінюю?) та вміння надання зворотного зв'язку (як про це говорю?).

Якщо учень сам може оцінити, скільки він навчився і що ще повинен зробити, щоб досягнути визначеної цілі, це допомагає йому в процесі навчання і робить з нього активного та відповідального учасника цього процесу.

Про формуюче оцінювання можна говорити по-різному. В 2002 році, коли ідея ФО дійшла до Польщі, ми представляли його як набір так званих елементів роботи вчителя, які суттєво покращують як викладання, так і саме навчання учнів. З того часу змінився підхід до ФО. Беручи за зразок програму «Keeping Learning on Track», яка була опрацьована командою американського Educational Testing Service, ми почали говорити про п'ять стратегій доброго викладання і навчання. Ці стратегії окреслюють ціль використання формуючого оцінювання, тобто **для чого ми це робимо**. Окрім того, елементи ФО складають частину набору методів, **яким чином ми це робимо**.

П'ять стратегій формуючого оцінювання

- **Ціль**
- **Діалог**
- **Зворотний зв'язок**

Проект "Класна школа" реалізується польською неурядовою організацією "Центр Громадянської Освіти" у партнерстві із Всеукраїнською Асоціацією Викладачів Історії та Суспільних Дисциплін «Нова Доба» та співфінансується Фондом «Освіта для Демократії» в рамках програми РІТА – Зміни в регіоні Польсько-Американського Фонду Свободи.

- **Відповідальність**
- **Обмін**

1. Окреслення та пояснення учням цілей навчання і критеріїв успіху.

Учні мають право знати, до чого прагне вчитель, які цілі ставить перед учнями та перед собою. Це знання є для них необхідним для належного перебігу процесу навчання і підвищує їх шанси на досягнення успіху в навчанні. Знання цілі посилює мотивацію учнів до навчання і відповідальність за нього. Є також користь для вчителя, який при плануванні уроку задумується – для чого навчає цієї теми і як це може бути корисним для учнів, завдяки чому урок є більш ефективним. Цілі повинні бути представлені так, щоб учень їх зрозумів, а наприкінці теми необхідно перевірити з учнями, наскільки поставлені цілі було досягнуті. Так дуже коротко можна описати елемент ФО, що називається цілями уроку.

Частиною цієї стратегії ФО є також визначення і представлення учням інформації, що буде підлягати оцінці (елемент ФО, який називають «нащобузу» - на що будемо звертати увагу). Ця інформація повинна бути дуже конкретна, так, щоб учень сам міг оцінити, чи опанував даний матеріал в достатній мірі. Кожному уроку і кожній перевірці повинно передувати подання учням критеріїв успіху.

Якщо вчителю вдасться впровадити першу стратегію ФО у свою роботу, учні повинні могли відповісти на два запитання:

1. Якою є мета вивчення даної теми? Для чого я це вчу?
2. Чого вимагає від мене вчитель? Що я повинен вміти, щоб бути добре оціненим?

Завдяки першій стратегії учень знає, що і для чого він буде вивчати.

II. Організація в класі дискусії, постановка питань і завдань, які дають інформацію, чи учні навчаються і як.

Вчитель, який використовує другу стратегію ФО, знає, на якому етапі навчання перебувають його учні, і до того знання пристосовує своє викладання. Проводить з учнями діалог на тему того, що вже зрозуміли, а на що треба присвятити більше часу. Процес навчання супроводжується постійним моніторингом прогресу учнів. Вчитель аналізує «сферу найближчого розвитку» учня і допомагає йому визначити, яким повинен бути його наступний крок в процесі навчання. Важливою є вміння постановка питань (елемент ОК – техніки постановки питань), що стимулюють мислення, залучають учнів до навчання, заохочують до пошуку відповідей. Процес навчання повинен базуватись на питаннях, відповіді на які учні знаходять самостійно.

Урок, на якому використовується друга стратегія ФО, відрізняється від традиційного уроку тим, що не є монологом чи викладом вчителя. Є діалогом між вчителем та учнями.

Особливо рекомендується навчальна методика, що полягає в постановці завдань, метою яких є відсвіжування знань та звернення до інформації, яка вже є у учнів. Це питання про порівняння, віднаходження відмінностей і схожості, а також створення карт знань для того, щоб пов'язати різні концепції.

У формулюючому оцінюванні вчитель постійно контролює стан знань і вмінь своїх учнів і «не переходить з матеріалом далі», якщо його учні ще не готові до цього.

III. Надання учням такого зворотного зв'язку, який буде сприяти їх видимому прогресу.

Учні потребують інформації про свою роботу та досягнення. Бал, який вчитель виставляє учневі (що підсумовує його роботу) не є корисною інформацією. Для того, щоб оцінка роботи учня могла бути ним використана в процесі навчання, вона повинна мати форму вичерпного коментаря – зворотного зв'язку. Така інформація містить відповіді на чотири питання:

- Що учень зробив добре?
- Що треба покращити?
- Як треба покращити?
- Як учень повинен розвиватись далі?

Зворотний зв'язок повинен посилатись на раніше визначені критерії успіху, про які ідеться у першій стратегії ФО. Дуже важливо, щоб учні знали, що буде підлягати оцінці, а також щоб вчитель дотримувався цих домовленостей.

Вчитель, який використовує третю стратегію ФО, говорить учням, котрі з їхніх робіт будуть оцінюватись підсумковою оцінкою – балом, а котрі у вигляді зворотного зв'язку. Керується принципом, що під час процесу

Проект "Класна школа" реалізується польською неурядовою організацією "Центр Громадянської Освіти" у партнерстві із Всеукраїнською Асоціацією Викладачів Історії та Суспільних Дисциплін «Нова Доба» та співфінансується Фондом «Освіта для Демократії» в рамках програми РІТА – Зміни в регіоні Польсько-Американського Фонду Свободи.

навчання учня оцінюють через надання зворотного зв'язку, а лише наприкінці цього процесу – балом. Вчитель планомірно дотримується обіцяної форми оцінювання, що дає учням почуття безпеки і переконання у співпраці з вчителем у їхньому процесі навчання.

IV. Створення учням можливостей для взаємного використання своїх знань та вмінь.

Ця стратегія базується на переконанні, що процес навчання є соціальним процесом.

Людина найкраще вчиться в групі. Вчитель, який усвідомлює цей факт, так організовує процес навчання, щоб учні працювали в парах або групах. Завдяки груповій роботі учні навчаються один від одного, а насамперед вчать співпрацювати, що так необхідно в дорослому житті. Вчитель, який використовує четверту стратегію ФО, дає учням час для дискусії та ухвалення відповіді з другом чи подругою. Розмова між учнями на тему того, чого вони навчаються, пов'язує здобуття знання з тим, що учні вже знають і можуть, допомагаючи їм краще зрозуміти нове питання.

Корисним інструментом в четвертій стратегії є елемент ФО – дружня оцінка. Учні на основі поданих раніше критеріїв, надають один одному зворотний зв'язок про виконану роботу.

V. Допомога учням у тому, щоб вони стали авторами процесу свого навчання.

З когнітивної психології та з теорії конструктивізму явно виникає, що учень навчається, а не вчитель «вливає йому знання до голови». Якщо учень не буде мотивований до навчання, то, незважаючи на значні зусилля вчителя, не опанує нових знань і вмінь. Мотивація до навчання є однією з найбільших проблем сучасної школи. Не вдасться її покращити, якщо учні не будуть брати на себе відповідальність за своє навчання. Для того, щоб учень став автором і суб'єктом процесу свого навчання, необхідно його до цього підготувати. Важливо посилювати в учнів почуття власної цінності та формувати емоційне зацікавлення навчальним предметом.

Саме вчитель розвиває в учнів почуття їх цінності, вірячи в їх можливості навчання. Саме вчитель може заохочувати учнів до прийняття викликів і створювати їм такі умови навчання, щоб вони могли безпечно ризикувати. Завдяки третій стратегії ФО, учень, який усвідомлює свої можливості, легше приймає виклики і буде навчатися більш свідомо.

Для того, щоб заохотити учнів до навчання, вчитель може використати ключове питання (елемент ФО), яке заохотить учнів до пошуку відповіді і залучає їх до навчання. В четвертій стратегії ФО допомагає зв'язок теми з реальністю, в якій живуть учні, тобто відхід від абстрактного знання до його практичного застосування.

При реалізації цієї стратегії варто запросити до співпраці батьків, заохочуючи їх, щоб не питали у дітей, який бал отримали, а чого навчилися. Розмовляючи про це з дитиною, батьки допомагають йому взяти відповідальність за процес свого навчання.

На прийняття на себе відповідальності дуже добре впливає також складне вміння самооцінки (елемент ФО).

Усі перелічені стратегії формуючого оцінювання пов'язані між собою і складно їх розглядати окрему. Вони доповнюють одна одну і є добрими дороговказами для успішного викладання і навчання.

Данута Стерна і Яцек Стжемєчни

Джерела:

1. www.ceo.org.pl/pl/ok - сторінка Центру громадянської освіти, присвячена формуючому оцінюванню
2. Organizacja procesów edukacyjnych [Jakość edukacji. Różnorodne perspektywy, red. Grzegorz Mazurkiewicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego